

Om skolan som förebyggare och kravet på evidense

Skolan är en viktig arena för det förebyggande arbetet.

Vi har genom den 10-åriga skolplikten en unik möjlighet att under lång tid och med kontinuitet stödja och påverka våra barn och ungdomar i deras sociala, emotionella och hälsomässiga utveckling. En möjlighet som vi varken ur ett samhällsperspektiv eller ur ett individperspektiv har råd att missa.

Många har känt sig kallade och många är de metoder och arbetssätt som under åren har använts i landets skolor för att förebygga oönskade beteenden. Vissa program och metoder har fungerat, andra inte. Några har till och med visat sig vara kontraproduktiva. Allt större krav ställs nu på att de program och metoder som används för förebyggande arbete i skolan ska vara utvärderade och ha bevisad effekt och detta ska ske helst i flera av varandra oberoende studier, så kallade evidensbaserade program.

Välkommen att läsa det tredje numret av inspirationsbrevet Låt Stå – Om skolan som förebyggare och hur kravet på evidense ibland blir ett hinder för skolans förebyggande arbete.

Vill du veta mer om Skoluppdraget.se – välkommen att besöka vår hemsida: www.skoluppdraget.se

INNEHÅLL:

Du har framför dig nr 3 av Låt stå! Ett inspirationsbrev från Skoluppdraget.se som vänder sig till dig som arbetar i skolan eller med skolan som arbetsfält och är intresserad av hur skolan kan arbeta med värdegrunds-, samhälls- och förebyggande frågor.

Temat för detta nummer är skolan som förebyggare och kravet på evidense.

- Skolan är en viktig arena för det förebyggande arbetet
- Krav på evidense ett problem?
- Risk- och skyddsfaktorer i skolan
- Fyra grundstenar och utvecklingsområden
- 1. Det förebyggande arbetet i klassrummet
- 2. Den förebyggande dialogen och samverkan med föräldrarna
- 3. Elevhälsans förebyggande arbete
- 4. Meningsfull och strukturerad fritid kan ha förebyggande effekt
- Sammanfattning
- Ett år med skoluppdraget.se

Krav på evidens – ett problem?

Kravet att skolor enbart ska använda sig av metoder som har bevisad effekt kan tyckas självklart. Naturligtvis ska skolor inte använda sig av bevisat verkningslösa eller kontraproduktiva metoder. Men kan det finnas en risk att man stirrar sig blind på att metoderna måste vara evidensbaserade?

Idag är mycket få preventionsprogram för skola utvärderade i enlighet med de krav som ställs på evidens. Det gör att det förebyggande arbetet begränsas kraftigt till ett fåtal program och ett fåtal arbetssätt. De få program som har fått "evidensstämpeln" är ofta omfattande och inte sällan kostsamma, i form av tid, utbildning och material, för skolorna. Programmen är generaliserade och är inte alltid anpassningsbara till alla skolors kontext. Detta kan leda till att skolor avstår från att använda programmen, alternativt bristfälligt implementerar dem. Vilket i sin tur då leder till att programmet tappar sin effekt och därmed sin evidens. Kravet på evidens kan på så sätt dels motverka sitt intresse, dels hämma skolor som vill utveckla ett förebyggande arbete inom ramen för sin verksamhet. Ytterligare ett problem kan vara att om skolor bara ska använda beprövade och utvärderade metoder, var ska nyutveckling ske?

Vi har här med andra ord en problematik där vi å ena sidan vill att det förebyggande arbete som ska ske i skolan ska ske i enlighet med utvärderade program. Men å andra sidan att dessa program inte alltid är applicerbara i alla skolor vilket kan hämma skolornas förebyggande arbete.

Ett förhållningssätt till denna problematik och en möjlig väg att gå skulle kunna vara att utifrån den forskningsbaserade kunskap som finns utveckla och väva in skydds- och förebyggandefaktorer i skolans ordinarie verksamhet. Oavsett om man väljer det arbetssättet eller väljer att arbeta med evidensbaserade metoder, eller kanske en mix av båda, så är det av största vikt att kontinuerligt utvärdera den verksamhet man bedriver. Utan en sådan lokal utvärdering kan ingen, oavsett arbetssätt, med säkerhet säga att det vi gör har effekt.

Skyddsfaktorer som berör skolan är att det finns en social ordning, att undervisningen är inriktad

Vad vet vi då om skydds- och förebyggandefaktorer när det gäller skolans förebyggande arbete och möjligheter?

Risk- och skyddsfaktorer i skolan

I förebyggandets terminologi finns begreppen risk- och skyddsfaktorer. Med det avses faktorer som ökar (riskfaktorer) respektive minskar (skyddsfaktorer) risken för individer att utveckla ohälsa- och oönskade beteenden som exempelvis drogmissbruk och kriminalitet. Risk- och skyddsfaktorer finns i hemmet, i kompisgruppen, i närmiljön, i samhället, hos individen och så även i skolan. Riskfaktorer som berör skolan är bristande framgång i skolarbetet, bristande trivsel, otrygghet, skolk och bristande ambitioner gällande skolarbetet, distansering mot skolans vuxenvärld och utanförskap det vill säga att man frivilligt eller ofrivilligt inte ingår i klasskamraternas sociala umgänge.

mot basfärdigheter och att elever med inlärningssvårigheter snabbt fångas upp och ges stöd, att skolan utvecklar ett socialt skyddsnetz för att motverka utanförskap och distansering, att eleverna trivs, känner sig sedda och respekterade, att lärarna har och uttalar förväntningar på eleverna och att föräldrar är involverade i skolan.

Varje skola kan och bör aktivt verka för att minska sina riskfaktorer och öka sina skyddsfaktorer. Ett sätt att göra det kan vara att utveckla nedanstående fyra områden.

Fyra grundstenar och utvecklingsområden

1. Det förebyggande arbetet i klassrummet

Färdighetsträning. Är metoder som syftar till att barnen ska utveckla och träna sociala- och emotionella kompetenser. Detta görs genom olika övningar, rollspel och diskussioner.

Beteendemodifikation och ledarskap i klassrummet. (eng classroom management) Är metoder för att hantera "oönskade" beteenden genom att öka uppmärksamheten på barnets goda sidor och samtidigt minska fokus på problem. I dessa metoder ges läraren utbildning och verktyg för att utveckla ledarskapet i klassrummet. Ledarskapet ska utövas genom kommunikation, arbete med regler, instruktioner, genom uppmuntran och positiv förstärkning.

Pedagogiska insatser. Är pedagogiska metoder som ökar barnets fokus och framgång i skolarbete och därigenom motverka oönskade beteenden. De pedagogiska insatserna ska även sträva efter att ge utrymme för samarbete mellan elever och att eleverna då ska turas om att leda varandra i skolarbetet.

Utbildning med mera.

Är ni intresserade av utbildning eller samarbete kring de frågor som inspirationsbrevet tar upp?

Hör av er till:

niklas@skoluppdraget.se / 070 637 05 02

Genom att samarbeta med, leda och bli ledd av jämnåriga kamrater ökar även barnets sociala och emotionella kompetens.

2. Den förebyggande dialogen och samverkan med föräldrarna

Samverkan med föräldrar.

Föräldrarna är sina barns starkaste normgivare och därigenom de som har störst inflytande över dem. Skolan har mycket att vinna på att ha en god relation, dialog och samverkan med föräldrarna. Det påverkar hela skolans verksamhet till det bättre. I de skolor där man lyckats öka föräldrarnas engagemang och närvaro i skolan minskar elevernas skolk och deras skolframgångar ökar.

Föräldraprogram/föräldrautbildningar. Är program som syftar till att uppmärksamma och utbilda föräldrar om olika problemområden som deras barn kan hamna i samt motivera och aktivera dem att agera inom dessa områden. Exempel på det kan vara att man kommer överens i en skolklass föräldragrupp om olika regler och förhållningssätt gällande alkohol, utetider, läsläsning med mera.

3. Elevhälsans förebyggande arbete

Hälsosamtalet och motiverande samtal. Skolsköterskornas hälsosamtal håller på att kvalitetsutvecklas nationellt. Bland annat tas en digital enkät fram som eleverna kan fylla i på Internet som sedan skolsköterskan har som underlag för samtalet.

Motiverande samtal är en metod som syftar till att hjälpa människor till förändringar i deras levnadsvanor. Att använda sig av motiverandesamtalsmetodik som en del i hälsosamtalen är ett sätt att stödja eleverna till livsstilsval som gagnar dem både på lång och kort sikt.

4. Meningsfull och strukturerad fritid kan ha förebyggande effekt

Öppen skola. Många studier visar att ungdomars sysselsättning på fritiden kan vara såväl en risk- som en skyddsfaktor. Ungdomar som på sin fritid är i miljöer där många ungdomar med riskbeteenden samlas, där vuxennärvaron är låg och då verksamheten är ostrukturerad eller obefintlig ökar riskerna för oönskade beteenden som drogbruk och kriminalitet. Däremot ungdomar som deltar i en strukturerad fritidsverksamhet, med problemfria kompisar och med vuxennärvaro, uppvisar minskad risk för oönskade beteenden.

Skolan kan samverka med föreningsliv, fritidsklubbar och andra aktörer för att öka elevernas möjligheter till strukturerad och meningsfull fritid. Genom att göra skolan till en mittpunkt i närsamhället och öppna upp skolans lokaler kvällstid för annan verksamhet som kultur, sport och fritidsverksamhet.

Sammanfattningsvis

- De metoder som används i skolan i syfte att förebygga drogbruk, kriminalitet och andra oönskade beteenden ska botten i den forskningsbaserade kunskap som finns.
- Använd gärna de evidensbaserade metoderna, men låt inte dessa bli ett hinder för att utveckla ett förebyggande arbete på skolan.
- Sträva efter att minska riskfaktorer och öka skyddsfaktorerna i skolmiljön.
- Ge plats i undervisningen för social och emotionell träning.
- Utveckla lärarens ledarskap i klassrummet. Tydliga instruktioner och regler, uppmuntran och positiv förstärkning är nyckelorden.
- För dialog med och involvera föräldrarna i skolans verksamhet.
- Utveckla hälsosamtalen till att bli ett motiverande samtal.
- Öppna upp skolan – bidra till meningsfull och strukturerad fritid.
- Utvärdera löpande skolans insatser med fokus på effekt och användbarhet. Först då vet ni med säkerhet om det ni gör har en förebyggande effekt eller inte.

Ett år med Skoluppdraget.se

För ganska snart (27 juni 2007) ett år sedan startade jag upp hemsidan Skoluppdraget.se. Målsättningen var och är att skapa ett forum och mötesplats för dig som arbetar i skolan eller med skolan som arbetsfält kring värdegrunds-, samhälls- och förebygggarfrågor. Och sidan har varit välbesökt och över 600 personer är nu prenumeranter till Inspirationsbrevet Låt stå.

Jag och Skoluppdraget.se:s nätverk har även under året varit involverade i ett antal spännande utvecklingsprojekt och framtagande av skolmaterial. Här nedan presenteras ett urval av det som har hänt och genomförts under läsåret HT 2007 - VT 2008

Till sommaren 2007 kom materialet – Var går gränsen? Ett skolhandledningsmaterial om integritet, sexuella trakasserier och sexualbrott. Materialet togs fram i samarbete mellan Brå och JämO. Läs mer om materialet på Brå:s hemsida www.bra.se

Under hösten så tog Skoluppdraget.se på uppdrag av Plan Sverige och A Non Smoking Generation fram en hemsida och skolmaterial kring ämnet tobak och fattigdom. En helt ny form av ANT-undervisning som istället för skadeverkningar fokuserade på tobakens konsekvenser i utvecklingsländerna i form av barnarbete, miljöförstöring och ökad fattigdom. Läs mer på www.tobaccoschildren.org

Vid jul fick Skoluppdraget.se i uppdrag av EXIT Fryshuset att ta fram ett skolmaterial kring hur skolan kan arbeta för att motverka att elever hamnar i destruktiva och odemokratiska gäng. Materialet blev klart under våren och kommer tryckas till hösten. Håll ögonen öppna – materialet kommer att presenteras på Skoluppdraget.se

Vid jul fick även Skoluppdraget.se förnyat förtroende från Myndigheten för skolutveckling att skriva webbartiklar om elevinflytande.

Artiklarna beskriver lärande exempel från skolor som har kommit långt i sitt arbete med elevinflytande, vad forskning och styrdokument säger om elevinflytande och slutligen presenteras ett par användbara verktyg för att utveckla elevinflytande på skolan. Gå in på www.skolutveckling.se och klicka er fram till elevinflytande och demokrati så hittar ni artiklarna.

Skoluppdraget.se har även under läsåret fortsatt arbeta med stiftelsen A Non Smoking Generation gällande metodutveckling. Till hösten drar ett nytt projekt igång gällande ANTD (alkohol, narkotika, tobak och doping) – undervisning i skolan.

Jag själv har deltagit och föreläst om förebyggande arbete ur ett kommunalt perspektiv och skolans möjligheter i det förebyggande arbetet vid ett 50-tal olika tillfällen och för olika målgrupper som poliser, socialtjänst, kommunpolitiker, lärare, rektorer, fritidsledare och föreningsledare m.fl.

Jag och nätverket ser nu fram mot ett nytt läsår. Målsättningen är att skoluppdraget.se ska fortsätta att ge kunskap, tips och inspiration till er som arbetar i eller med skolan som arbetsfält. Jag hoppas att ni vill fortsätta vara med på den resan.

Trevlig sommar önskar

Niklas Odén
Verksamhetsansvarig
Skoluppdraget.se